

Міністерство освіти і науки України
Відокремлений структурний підрозділ
«Криворізький фаховий коледж Національного авіаційного університету»

Методична розробка

ПРАКТИКУМ

з навчальної дисципліни

«Українська мова (за професійним спрямуванням)»

(змістовий модуль «Наукова діяльність у професійному спілкуванні фахівця»)

для здобувачів вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент»

Кривий Ріг

2023

УДК 811.161.2'276.6(07)

Схвалено Науково-методичною Радою комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», НМР КЗВО «ДАНО» ДОР», протокол від _____202__ року № __

Укладач: Пасічна Олена Вікторівна, викладач, спеціаліст вищої категорії, кандидат філологічних наук, доцент

Рецензенти: Дудніков Микола Олексійович, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри перекладу та слов'янської філології Криворізького державного педагогічного університету

Практикум з навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» (змістовий модуль «Наукова діяльність у професійному спілкуванні фахівця») для здобувачів вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент»

Анотація. У практикумі зосереджено стислий теоретичний матеріал з вказівками для проведення практичних занять з навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Основною метою даної розробки є забезпечити якісне засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних знань щодо мовностилістичних та комунікативно-прагматичних особливостей наукового мовлення, сформувати практичні уміння й навички роботи з джерелами наукової інформації. Кожна тема містить короткі теоретичні відомості, практичні завдання й методичні рекомендації до їх виконання, питання для самоконтролю.

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1 «Мовностилістичні особливості наукових текстів»	6
Практична робота №1 «Внутрішньостильова диференціація та жанрові різновиди наукового стилю».....	6
Практична робота № 2 «Композиція та мовне оформлення писемного джерела наукової інформації».....	11
Розділ 2 «Компресія тексту та її види в навчальній діяльності»	16
Практична робота №3 «План, тези, конспект як види компресії наукового тексту».....	16
Практична робота №4 «Реферат. Види рефератів у навчальній діяльності»	20
Розділ 3 «Оцінювання результатів наукових досліджень»	24
Практична робота №5 «Наукова рецензія. Науковий відгук».....	24
Висновки	29
Використані джерела	30
Додаток А	31

ВСТУП

Основною метою навчання української мови (за професійним спрямуванням) є формування професійно зорієнтованої мовної особистості, яка володіє вміннями й навичками вільно, комунікативно доцільно користуватися засобами української мови у сфері фахового спілкування. Означена сфера представлена насамперед діловим і науковим мовленням.

Актуальність роботи зумовлена наявністю освітньої проблеми щодо піднесення рівня сформованості наукової компетенції здобувачів освіти.

Мета методичної розробки – сприяти якісному засвоєнню здобувачами вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент» основних теоретичних знань щодо мовностилістичних особливостей наукового мовлення, жанрової диференціації наукових текстів, структури та мовного оформлення джерел наукової інформації, різновидів компресії наукових текстів, а також формування практичних умінь і навичок правильно використовувати мовні засоби у процесі написання наукових робіт, оформлювати бібліографічний опис використаної літератури, здійснювати компресію джерел наукової інформації.

Завданнями методичної розробки є:

- забезпечити досконале володіння здобувачами вищої освіти мовними засобами в усній та писемній формах наукового мовлення;
- удосконалити вміння й навички роботи з лексикографічними джерелами;
- удосконалити вміння й навички здобувачів вищої освіти щодо аналітико-синтетичної переробки наукового тексту-оригіналу;
- прищепити здобувачам вищої освіти навички самостійної науково-дослідницької діяльності;
- виробити у здобувачів вищої освіти навички самоконтролю у процесі створення писемних наукових текстів (власне наукових, науково-навчальних,

науково-ділових, науково-популярних, науково-публіцистичних тощо) та усних форм наукового мовлення (дискусії, полеміки).

Методична розробка укладена відповідно до робочої навчальної програми з навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» і складається з трьох розділів: «Мовностилістичні особливості наукових текстів», «Компресія тексту та її види в навчальній діяльності», «Оцінювання результатів наукових досліджень».

Кожний розділ складається з тем, які, своєю чергою, формують практичне заняття й розкривають його зміст короткими теоретичними відомостями, практичними завданнями й методичними рекомендаціями до їх виконання, питаннями для самоконтролю.

Методична розробка може бути корисна для педагогічних (науково-педагогічних) працівників філологічних дисциплін в якості допомоги в проведенні практичних занять, зокрема в структуруванні теоретичного матеріалу, доборі завдань на формування умінь і навичок роботи з науковими текстами. Виконання передбачених завдань сприятиме вихованню пізнавальної самостійності здобувачів освіти, розширенню їхнього наукового світогляду.

РОЗДІЛ 1 МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВИХ ТЕКСТІВ

Практична робота №1

Тема: «Внутрішньостильова диференціація та жанрові різновиди наукового стилю»

Мета: ознайомити здобувачів освіти із внутрішньостильовою та жанровою диференціацією наукового стилю, специфічними лексико-граматичними засобами цього функціонального різновиду української мови; розвивати вміння й навички роботи з науковими текстами; підвищувати пізнавальну самостійність здобувачів освіти.

Короткі теоретичні відомості

З-поміж головних ознак наукового стилю виокремлюють такі: однозначність, ясність, лаконічність, логічність, точність, узагальненість, абстрагованість. Окреслені комунікативні якості відрізняють науковий стиль від інших функціональних різновидів мови, насамперед від художнього, розмовно-побутового, публіцистичного.

Для наукового мовлення характерним є аргументованість тверджень, однозначне сприйняття фактів, послідовний виклад думок, поділ тексту на структурно-змістові частини, використання абстрактних понять, вузькоспеціальних термінів за фахом, уживання слів лише в прямому значенні, обмеженість синонімії, посилання на використану літературу.

Лінгвістичні особливості наукового стилю найяскравіше виявляються на лексичному та граматичному рівнях.

Специфіка лексичної організації текстів:

- головна ознака – широке використання термінів (і загальнонаукових, і вузькоспеціальних);

- використання загальнозживаних слів в узагальненому значенні, що пояснюється вимогою називати клас предметів, низку явищ, а не конкретне явище чи предмет.

Частининомвні особливості текстів:

- займенник (автор наукового тексту вживає займенники у формі 1-ої особи множини (*ми*), а не однини (*я*), що є нормою в цьому стилі; таке використання займенника *ми* ніби залучає адресата тексту до спільної розумової діяльності в процесі розгляду наукових явищ);

- дієслово (у наукових текстах поширеним є функціонування позачасових дієслів, які використовуються для називання постійних дій: *Вода кипить при температурі 100 градусів*;

- іменник (використання іменників у формі множини для називання різновидів речовинних предметів: *солі, жири, олії*);

Синтаксичні особливості:

- використання складних речень, насамперед складнопідрядних з підрядними мети, причини, наслідку;

- уживання ускладнених речень: зі вставними компонентами, з різними видами відокремлення, однорідними членами.

Внутрішньостильова та жанрова диференціація наукового стилю:

1. *Власне науковий підстиль* представлений жанрами статті, монографії, рецензії, наукової доповіді, реферату, тез, курсової й дипломної робіт.

2. *Науково-публіцистичний підстиль* реалізується в жанрі статті, яка містить ознаки і наукового, і публіцистичного мовлення.

3. *Науково-популярний підстиль* презентований брошурами, статтями на різні теми в неспеціальних журналах, призначених для нефакхівців.

4. *Науково-навчальний підстиль* представлений такими жанрами: підручник, посібник, лекція.

5. *Виробничо-технічний підстиль* реалізується в жанрі інструкції.

6. *Науково-діловий підстиль* презентований жанрами: патенти, авторські свідоцтва.

Практичні завдання

Завдання 1: Проілюструйте прикладами з дібраного тексту за профілем навчання такі ознаки наукового мовлення:

- уживання термінів;
- використання абстрактної лексики;
- уживання наукової фразеології (складених термінів);
- переважання іменників;
- використання прикметників для уточнення змісту поняття через зазначення його ознак;
- широке вживання дієслова у формі теперішнього позачасового;
- використання форм особи дієслів та особових займенників у найбільш абстрактно-узагальнених значеннях;
- уживання прислівників у сполучній функції;
- використання різних видів складних речень і складного синтаксичного цілого.

Рекомендації до виконання: здобувачам освіти необхідно актуалізувати знання, що стосуються лексики та граматики української мови, зокрема пригадати лексичні поняття (терміни, терміносполуки, абстрактна лексика) та граматичні поняття (іменні частини мови, дієслово, прислівник, сполучник). Виконуючи завдання, необхідно дібрати науковий текст (обсяг – 1 сторінка) та на його матеріалі проілюструвати перелічені в цьому завданні ознаки наукового стилю.

Завдання 2: Виділіть у наведеному тексті його смислові частини, ключові слова, терміни, морфологічні й синтаксичні засоби.

«Наукова школа (НШ) – неформальний творчий колектив дослідників різних поколінь, об'єднаних загальною програмою і стилем дослідницької роботи, які діють під керівництвом визнаного лідера.

Це об'єднання однодумців, що розробляє життєво важливі для суспільства проблеми під керівництвом відомого в певній галузі дослідника, має значні теоретичні і практичні результати своєї діяльності, визнані в наукових колах і сфері виробництва.

У діяльності наукової школи реалізуються такі основні функції:

- виробництво наукових знань (дослідження й навчання);
- поширення наукових знань (комунікація);
- підготовка обдарованих вихованців (відтворення).

Науковій школі властива сукупність ознак, які дають змогу ідентифікувати таке творче об'єднання дослідників.

Головною ознакою НШ є ефективне засвоєння й дослідження її членами актуальних проблем з висунутих керівником наукових напрямів. Мінімальний цикл, що дає підстави фіксувати існування школи, становлять три покоління дослідників: засновник школи – його послідовник – учні послідовника.

Ключова фігура НШ – її лідер, ім'ям якого названо школу. Це – видатний, авторитетний учений, котрий розробляє фундаментальні та загальні питання науки, продукує ідеї, нові напрями досліджень, здатний об'єднати навколо себе колектив однодумців» [12, с. 22].

Рекомендації до виконання: виконуючи завдання, зверніть увагу на структурно-змістову організацію тексту. У кожному абзаці виділіть ключові слова, які передають головну інформацію. З'ясуйте, яку позицію займають ключові слова в реченні (препозицію, інтерпозицію, постпозицію) й умотивуйте саме таке їх розташування. Зробіть частиномовний аналіз слів тексту, проаналізуйте синтаксичну організацію тексту, визначивши, речення якої структури переважають у ньому.

Завдання 3: Випишіть із підручника зі спеціальності, фахової статті чи монографії уривок тексту (обсяг – 1 сторінка), зробіть його структурно-змістовий та мовний аналіз.

Рекомендації до виконання: завдання передбачає проведення двох указаних видів аналізу самостійно дібраного здобувачами освіти наукового тексту. Аналізувати текст необхідно за пропонованим Л. Галузинською, Н. Науменко та В. Колосюком планом і таблицею, у якій наведено конструкції для аналізу наукового тексту, його структури, мовних засобів [1, с. 79-81].

Питання для самоконтролю:

1. Які підстилі презентують науковий стиль?
2. У чому полягає функціональне призначення кожного підстилю?
3. Які жанрові різновиди виокремлюють у межах наукового стилю?
4. Якими мовними ознаками відрізняються тексти різних підстилів наукового стилю?
5. Чим відрізняється спосіб викладу матеріалу в академічному та науково-популярному текстах?
6. У чому полягає специфіка вживання загальнонаукових та вузькоспеціальних термінів у текстах різних підстилів?
7. З якою метою в науковому стилі вживають усталені мовні сполуки?
8. Якими є ознаки усного наукового мовлення?
9. У чому полягає відмінність між усним і писемним науковим мовленням?
10. Які речення переважно вживаються в наукових текстах?

Практична робота №2

Тема: «Композиція та мовне оформлення писемного джерела наукової інформації»

Мета: ознайомити здобувачів освіти із загальними вимогами до оформлення структурно-змістових частин наукової роботи, довідково-бібліографічним апаратом; розвивати навички аналізу наукових джерел, формувати наукову компетенцію здобувачів освіти; виховувати культуру писемного мовлення.

Короткі теоретичні відомості

Основними писемними джерелами наукової інформації є такі жанри наукового стилю: дипломна й курсова роботи, дисертація, монографія тощо. У процесі навчання здобувачі освіти найчастіше мають справу з написанням курсових та дипломних робіт. Виокремимо спільні композиційні особливості цих джерел наукової інформації.

Структура роботи:

1. Титульний аркуш, де вказується:

- назва міністерства, якому підпорядковується установа;
- назва закладу, у якому навчається здобувач освіти;
- назва циклової комісії або кафедри, на якій виконано роботу;
- тема роботи;
- прізвище, ім'я, по батькові здобувача освіти;
- назва відділення (факультету) й група, де навчається здобувач освіти;
- прізвище, ім'я, по батькові, посада, науковий ступінь керівника;
- місце і рік.

2. Зміст.

3. Перелік умовних позначень і скорочень (за необхідності).

4. Текст, у якому виділяються такі частини:

- вступ;
- основна частина (розділи й підрозділи);
- висновки.

5. Список використаної літератури.

6. Додатки (схеми, креслення, графіки, таблиці).

Розглянемо композицію наукового дослідження.

У вступі роботи необхідно вмотивувати актуальність теми, зазначити її об'єкт та предмет, окреслити мету й завдання, указати застосовані методи, наголосити на практичному значенні роботи.

Основна частина роботи презентує різні аспекти наукового пошуку здобувача освіти й складається з кількох розділів (з подальшою рубрикацією на підрозділи, пункти, підпункти).

У висновках подають результати виконаної роботи, зазначають реалізацію мети й кожного з поставлених на початку дослідження завдань, підтверджують достовірність гіпотези.

Бібліографічний апарат наукової роботи складається зі списку використаної літератури, який оформляють згідно з вимогами до бібліографічного опису.

Наукову роботу треба оформлювати на аркушах паперу формату А4 (297x210 мм), друкувати через 1,5 міжрядкових інтервали, кегль шрифту – 14.

Практичні завдання

Завдання 1: Розмістіть у логічній послідовності етапи виконання наукового дослідження:

- добір і опрацювання матеріалу;

- комп'ютерний набір тексту;
- написання висновків;
- написання вступу;
- редагування готового тексту;
- роздрукування тексту;
- систематизація матеріалів кожного розділу;
- складання плану роботи.

Рекомендації до виконання: опрацювати теоретичний матеріал підручника В. Шейка, Н. Кушнарєнко [12, с. 129-130], зокрема ознайомитися з алгоритмом написання наукової праці, що дасть змогу розташувати у правильній послідовності етапи роботи над науковим дослідженням.

Завдання 2: Складіть список рекомендованої наукової літератури (20-25 джерел) до однієї з актуальних проблем обраної Вами спеціальності та оформіть його за Національним стандартом України ДСТУ 8302:2015.

Рекомендації до виконання: Це завдання передбачає роботу з систематичним та предметним каталогами. Систематичний каталог допоможе визначити наявність потрібної літератури з певної галузі знань, а предметний – допоможе дібрати матеріал з вузькоспеціалізованих питань.

Уклавши список рекомендованої літератури, оформіть його за чинними вимогами до бібліографічного опису [7].

Завдання 3: Знайдіть та виправте помилки в бібліографічному описі наведених джерел.

1. Книга, що має двох авторів:

Ромовська З. В., Черняк Ю. В. Сімейне законодавство України. – К., «Прецедент», 2006. – 93 с.

2. Книга, що має трьох авторів:

Л. І. Маручок, О. М. Ступак та ін. (Гавриш О. М.). «Основи підприємництва»: Підручник. – К., Вища школа, 2014. – 462 с.

3. Книга що має чотирьох авторів:

Вавдійчик В. В. та ін. «Глобальні виклики сучасності» / Вавдійчик В. В., Курлянд М. Ф., Лиско І. В., Назарук А. А. – К., 2006. – 195 с.

4. Розділ книги:

Марковчак М. Г. «Економічні ризики» В кн. «Економіка держави»/ за ред. О. М. Горобця – Дрогобич, 2019. – 245-291 с.

5. Стаття в журналі:

Сабаденко Г. Р. «Транспортні перевезення» В журн. «Інфраструктура України». – 2009. – № 5. – С. 12-19.

Рекомендації до виконання: Виконуючи завдання, скористайтеся вимогами Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015, звертайте увагу на характеристику наукового джерела (книга чи журнал, кількість авторів).

Завдання 4: До поданих назв напишіть їхні скорочені варіанти.

Авторське свідоцтво, одиниця виміру, цього року, обліково-видавничий аркуш, видавництво, молодший науковий співробітник, член-кореспондент, академік, доктор філологічних наук, конструкторське бюро, титульний аркуш, професор, дисертація, заслужений діяч науки, місяць, примірник, доцент, збірник, товариство

Рекомендації до виконання: Щоб виконати завдання, скористайтеся «Універсальним довідником-практикумом з ділових паперів» [9, с. 477-485] та опрацюйте матеріал:

- 1) Додатку 3 «Перелік графічних скорочень звань і посад»;
- 2) Додатку 4 «Графічні скорочення назв місяців, днів тижня, років»;
- 3) Додатку 5 «Перелік найпоширеніших графічних скорочень».

Питання для самоконтролю:

1. Яким є призначення наукового дослідження?
2. Якими є вимоги до оформлення наукової роботи?
3. Зазначте складники наукового дослідження.
4. Якою є послідовність викладу матеріалу в науковій роботі?
5. Для чого треба рубрикувати джерело наукової інформації?
6. Від чого залежить ступінь складності рубрикації?
7. Які клішовані мовні конструкції слід використовувати в структурно-змістових частинах роботи?
8. Для чого вживаються скорочення в наукових дослідженнях?
9. Яку необхідну інформацію слід подати на титульному аркуші?
10. Назвіть елементи бібліографічного опису джерел.

РОЗДІЛ 2 КОМПРЕСІЯ ТЕКСТУ ТА ЇЇ ВИДИ В НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Практична робота №3

Тема: «План, тези, конспект як види компресії наукового тексту»

Мета: ознайомити здобувачів освіти із видами компресії наукового тексту, призначенням та композиційними особливостями плану, тез, конспекту; розвивати навички складання текстів цих жанрів; виховувати у здобувачів освіти культуру професійного мовлення.

Короткі теоретичні відомості

План – порядок викладу тексту. Він є одним зі способів відтворення основних змістових одиниць структури джерела інформації. Правильно складений план дає можливість у максимально стислій формі адекватно відтворити структуру будь-якого джерела інформації, висвітлити найголовніші думки, що їх викладає автор, наочно уявити логіку побудови матеріалу.

Плани складаються за певними алгоритмами, які спрощують та полегшують цей процес. Г. Онуфрієнко розробила алгоритмічний припис до складання плану джерела наукової інформації [5, с. 33–34].

Тези – це головні, стисло сформульовані положення праці.

Їх написання має таку послідовність:

по-перше, потрібно скласти бібліографічний опис джерела інформації за вимогами ДЕСТ;

по-друге, ознайомлюючись із текстом, необхідно визначити в кожній його композиційній частині головну та допоміжну інформацію;

по-третє, слід попрацювати над скороченням складних речень, залишаючи лише необхідну інформацію, що передає сутність думок автора.

Конспект – це стислий письмовий виклад будь-якого тексту. Конспектуванню підлягають тексти як писемних, так і усних жанрів наукового мовлення.

Зауважимо, що конспектувати усний текст (наприклад, лекцію) набагато важче, ніж писемний (наприклад, статтю). Під час конспектування усного тексту треба користуватися скороченнями, які допоможуть синхронно працювати разом із лектором.

Конспекти поділяють на 2 види: за обсягом і кількістю опрацьованих джерел.

За обсягом конспекти бувають короткі, докладні та змішані. Для короткого конспекту обирають тільки загальні положення; у докладний вводиться їх доведення, пояснення, ілюстративний матеріал; змішаний конспект поєднує в собі обидва способи надання інформації, передбачає виклад деяких елементів першоджерела у вигляді пунктів плану, тез тощо.

За кількістю опрацьованих джерел розрізняють два види конспектів: 1) ті, що складають за одним джерелом; 2) ті, що складають за кількома джерелами на одну тему.

Під час конспектування виокремлюють два етапи роботи над текстом. На першому здобувач освіти повинен прочитати текст у максимально швидкому темпі, не звертаючи увагу на нові слова й задовольняючись загальним розумінням змісту. Це ознайомлювальний вид читання, без спеціальної настанови на відтворення. Читання при цьому супроводжується оцінкою отриманої інформації: нове, відоме, зрозуміле, незрозуміле тощо.

На другому етапі необхідно відтворити інформацію у формі конспекту. Для цього при повторному читанні здобувач освіти повинен максимально повно й точно зрозуміти інформацію, що міститься в тексті. Це вивчальний вид читання, у процесі якого здобувач освіти повинен запам'ятати інформацію та словесно її передати.

У процесі конспектування рекомендується дотримуватися такої послідовності:

1. Прочитати текст і розподілити його на композиційні частини, розмежовуючи вступ, основну частину й висновки.
2. У кожній із цих частин простежте, як структуровано її зміст на абзаци.
3. У кожному абзаці необхідно знайти ключові слова й словосполучення, що передають головну інформацію. Саме вони й будуть основою конспекту.

Практичні завдання

Завдання 1: Складіть розгорнутий план наукової статті за Вашим фахом.

Рекомендації до виконання: Доберіть статтю за профілем навчання. Працюючи над складанням плану фахової статті, слід пам'ятати, що кожен із пунктів плану повинен бути лаконічним та чітким. У розгорнутому плані необхідно використовувати як римські, так і арабські цифри для розмежування структурно-змістових частин (I, II, III) і поділу змістової інформації в межах основної частини (1, 2 ...). За необхідності інформацію пунктів основної частини можна рубрикувати далі (1.1, 1.2 ...).

Завдання 2. Складіть тези наукової статті за профілем обраної спеціальності.

Рекомендації до виконання: Матеріалом для складання тез повинна бути та ж сама наукова фахова стаття, що і в попередньому завданні. Працюючи над складанням тез, використовуйте подану в коротких теоретичних відомостях послідовність тезування.

Завдання 3. Прочитайте фрагмент наукової статті дослідниці О. Семеног. Складіть короткий конспект цього тексту.

«Вищі навчальні заклади приділяють дедалі більшу увагу шляхам упровадження інформаційно-комунікаційних технологій як ефективного засобу формування професійної компетентності. Аналіз освітніх ресурсів Інтернету дав змогу виявити недоліки в цій галузі: на сьогодні поки що відсутній повноцінний комплекс інформаційних освітніх послуг (не є численними консультаційні web-пункти, віртуальні бібліотеки).

Працюючи над розробкою електронного навчально-методичного комплексу (ЕНМК), ми враховували загальні підходи вчених до процесу створення комп'ютерних засобів. Електронні посібники готувалися у вигляді локального web-сайта, який може бути легко завантажений в Інтернет, у середовище Macromedia Dreamweaver 4. Навчальний текстовий матеріал ЕНМК подано у форматі HTML у вигляді web-сторінок. Це відкрита інформаційна система, збагачена гіпертекстовими посиланнями на відповідну сторінку цього ж або інших електронних навчальних засобів, статичними ілюстраціями, аудіофрагментами. Комп'ютерна розробка уможливорює мобільне використання фрагментів різних посібників одночасно, хоча кожний із них є автономним» [8, с. 169–174].

Рекомендації до виконання: у процесі виконання завдання скористайтеся алгоритмом конспектування друкованого тексту, поданим у коротких теоретичних відомостях.

Питання для самоконтролю:

1. Якою є мета складання плану?
2. Охарактеризуйте різновиди плану наукового тексту.
3. Чим відрізняється питальний план від називного?
4. Як рубрикується розгорнутий план?
5. У чому полягає сутність тезування?
6. Який алгоритм складання тез Вам відомий?

7. Яку структуру мають тези?
8. Що таке конспект?
9. На які види поділяють конспекти за обсягом?
10. Які типи конспектів за кількістю опрацьованих джерел Ви знаєте?

Практична робота №4

Тема: «Реферат. Види рефератів у навчальній діяльності»

Мета: поглибити знання здобувачів освіти про реферування наукових джерел, види рефератів, композиційне оформлення текстів цього наукового жанру, уживання в них мовних кліше; формувати дослідницькі навички роботи з науковими працями, розширювати науковий світогляд здобувачів освіти.

Короткі теоретичні відомості

Реферат – стислий виклад у письмовій формі змісту однієї чи декількох праць.

У процесі реферування дослідник використовує методи як аналізу, так і синтезу опрацьованої інформації.

Розглянемо композицію реферату.

Реферат складається з:

- 1) титульного аркуша;
- 2) плану;
- 3) тексту, що містить 3 частини (вступ, основну частину, висновки);
- 4) списку використаної літератури.

На титульному аркуші слід указати:

- назву міністерства, у підпорядкуванні якого знаходиться заклад;
- назву закладу, у якому навчається здобувач освіти;

- назву циклової комісії або кафедри, на якій виконано роботу;
- тему реферату;
- відомості про здобувача освіти (його факультет або відділення, навчальну групу, прізвище та ініціали);
- місце й рік.

Зазвичай у написанні реферату дотримуються його вимог до обсягу, що становить до 10-12 сторінок.

У науковій літературі поширеною є така класифікація рефератів за різними критеріями:

I. За повнотою викладу змісту:

а) інформативні (є доволі повними щодо передавання головних положень реферованого тексту, містять дані про застосовані в ньому методи та прийоми, подають аргументацію із першоджерела тощо);

б) індикативні (порівняно з інформативними, є доволі спрощеними, подають схематично тільки головні положення реферованого тексту).

II. За кількістю використаних наукових джерел:

1) монографічні (складають лише за однією працею);

2) оглядові (складають за декількома, найчастіше за двома-трьома, працями).

III. За призначенням для читачів:

1) спеціалізовані (призначені для спеціалістів певного профілю);

2) загальні (призначені для будь-якого читача без урахування його освіти, віку тощо).

Процес реферування передбачає такі етапи:

1. Визначити тему реферату.

2. Дібрати відповідну літературу та опрацювати її.

3. Скласти план.

4. Написати ґрунтовний, змістовний вступ.

5. Зробити вмотивовані висновки, узагальнення.
6. Здійснити самоконтроль написаного реферату, звертаючи особливу увагу на мовне оформлення роботи.

Практичні завдання

Завдання 1. Оформіть титульний аркуш реферату на тему «Економічні виклики сучасної України».

Рекомендації до виконання: оформлюючи титульний аркуш реферату, зазначте його необхідні складники й розташуйте їх за зразком, поданим у джерелі [1, с. 75].

Складники титульного аркуша:

1. Назва міністерства, у підпорядкуванні якого знаходиться Ваш заклад освіти.
2. Повна назва Вашого закладу освіти.
3. Назва циклової комісії або кафедри, на якій виконано роботу.
4. Навчальна дисципліна, з якої підготовлено реферат.
5. Назва теми реферату.
6. Відомості про виконавця.
7. Відомості про Вашого наукового керівника (його науковий ступінь, вчене звання, посада, прізвище та ініціали).
8. Місце й рік.

Завдання 2. Напишіть реферат на одну з тем:

1. «Науковий етикет».
2. «Роль словників у підвищенні мовної культури».

Рекомендації до виконання: працюючи над написанням реферату, скористайтеся матеріалом, наведеним у коротких теоретичних відомостях: етапи

складання реферату, оформлення його композиційних частин, елементи мовного оформлення реферату (цитування, перефразування, заміщення тощо).

Питання для самоконтролю:

1. Для чого пишуть реферати?
2. За якими критеріями їх класифікують?
3. Які різновиди реферату за кількістю реферованих джерел Ви знаєте?
4. Чим відрізняється інформативний реферат від індикативного?
5. На які види поділяють реферати за читацьким призначенням?
6. Якими є різновиди рефератів за їх укладачами?
7. Для чого в рефераті використовують стандартно-логічні схеми?
8. Які етапи передбачає процес реферування?
9. Які мовні засоби використовуються в процесі оформлення реферату науково-технічного тексту?
10. Який обсяг реферату наукового тексту вважають оптимальним?

РОЗДІЛ 3 ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Практична робота №5

Тема: «Наукова рецензія. Науковий відгук»

Мета: ознайомити здобувачів освіти з жанрами відгуку та рецензії, технологією їх складання; розвивати вміння й навички аналізу текстів рецензії та відгуку, формувати та вдосконалювати навички складання рецензії та відгуку; виховувати культуру писемного наукового мовлення.

Короткі теоретичні відомості

Рецензія – спеціальний аналіз-висновок, у якому подано об’єктивну оцінку проведеного дослідження. У науковій діяльності зазвичай пишуть рецензії на статті, посібники, підручники, монографії тощо. У складанні рецензії необхідно дотримуватися таких визначальних ознак наукового мовлення, як: точність, логічність, узагальненість, стислість, нейтральний стиль викладу.

Рецензент має критично оцінити наукову роботу за такими критеріями: актуальність досліджуваної теми, повнота її розкриття, реалізація всіх сформульованих завдань, переконливість наведених аргументів, оформлення роботи згідно з сучасними вимогами.

У тексті рецензії обов’язково має бути зазначено:

- прізвище, ім’я, по батькові її автора;
- вид і назва рецензованої праці;
- кількість сторінок рецензованої праці;
- критичний аналіз змісту;
- зауваження рецензента;
- дата складання рецензії;

- підпис рецензента, завірений печаткою.

Технологію рецензування запропонувала Г. Онуфрієнко [5, с. 255].

Іншим жанром, у якому також подається письмова оцінка виконаного здобувачем освіти дослідження, є відгук як різновид рецензії. В освітній діяльності поширеними є відгуки наукового керівника на роботу здобувача освіти, як-от: курсову роботу, дипломну або магістерську роботи. Науковий керівник має відобразити у відгуку такі ключові моменти:

- розкриття теми роботи;
- самостійність її виконання;
- структурованість дослідження,
- встановлення позитивних аспектів дослідження;
- виявлення недоліків у роботі;
- обґрунтованість висновків;
- практичне значення результатів проведеного дослідження для розвитку певної галузі науки;
- якість мовного оформлення роботи (текстової частини та використаної літератури).

Практичні завдання

Завдання 1: Випишіть із рецензії на навчально-методичний посібник типові мовні кліше для висвітлення таких ключових моментів: відповідність чинній програмі, призначення роботи, її структура, оцінка рецензента, висновки.

РЕЦЕНЗІЯ

на навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів
психолого-педагогічного факультету Пруняка В. В. «Сучасна українська
мова: Вступ. Фонетика. Фонологія. Орфоепія»
(Кривий Ріг: КДПУ, 2020. – 106 с.)

Рецензований навчально-методичний посібник укладено на основі чинної програми з сучасної української мови з практикумом для студентів психолого-педагогічних факультетів. Він призначений для самостійної підготовки до практичних занять студентів I курсу за модулями «Вступ», «Фонетика», «Фонологія» та «Орфоепія».

У посібнику подано стислий виклад теоретичного матеріалу з кожної теми модулів, перелік основної та додаткової літератури для більш глибокого самостійного опрацювання студентами навчального матеріалу. Але найбільша цінність цього посібника полягає, на нашу думку, в тому, що в ньому пропонуються методичні рекомендації до вивчення фонетичних одиниць, а також систематизовано до кожної теми завдання і вправи, що сприяють формуванню самостійних умінь та навичок студентів щодо фонетичного аналізу слова, запису у фонетичній транскрипції всіх фонетичних одиниць – від звука до тексту. Окремої уваги заслуговує позиція автора посібника щодо сучасного трактування ним суті і природи складу як фонетичної одиниці, яку і в шкільних підручниках, і в посібниках для вищої школи плутають із поділом слова на частини для переносу з рядка в рядок.

Вважаю, що навчально-методичний посібник буде корисний для студентів денної та заочної форм навчання за спеціальністю 013. Початкова освіта, особливо в умовах дистанційного навчання. Тому є всі підстави рекомендувати його до друку.

12.10.2020

Рецензент:
Кандидат філологічних наук,
доцент кафедри інженерної педагогіки
та мовної підготовки Криворізького
національного університету

О. В. Пасічна

Рекомендації до виконання: у тексті наведеної рецензії знайдіть типові мовні кліше, що вживаються для передавання інформації щодо відповідності рецензованого посібника чинній програмі, призначення роботи, її структури, оцінки рецензента, висновків. Випишіть із тексту ці мовні конструкції.

Зі зразками типових мовних кліше ознайомтеся за рекомендованою літературою [8, с. 107].

Завдання 2: Напишіть відгук про наукову публікацію (тези, стаття) здобувача освіти за профілем Вашого навчання.

Рекомендації до виконання: ознайомтеся в читальному залі бібліотеки або в електронних ресурсах із матеріалами збірників наукових конференцій здобувачів освіти й підготуйте відгук на публікацію з актуальної теми. Відгук має бути структурований так:

1. Назва наукового жанру (*Відгук*).
2. Заголовок, у якому вказано: назву теми; відомості про автора (його прізвище, ім'я, по батькові).
3. Текст відгуку, у якому зазначено стислий виклад статті або тез, Ваші зауваження щодо змісту й оформлення роботи, висновки з оцінкою публікації.
4. Ваш підпис як укладача відгуку.

Зі зразком написання відгуку можна ознайомитися за джерелом [4, с. 287-288].

Питання для самоконтролю:

1. Що таке рецензія?
2. Яким є функціональне призначення наукової рецензії?
3. Хто може бути рецензентом наукового джерела?
4. Які вимоги ставляться до тексту рецензії?
5. Які реквізити має рецензія?

6. Сформулюйте етапи рецензування джерела наукової інформації.
7. Які лексико-граматичні засоби вживаються в рецензіях?
8. Які аспекти наукового дослідження повинні бути відображені у відгуку?
9. З'ясуйте, у чому полягає відмінність між відгуком і рецензією. Відповідь обґрунтуйте.
10. Якими мовними стандартами-кліше доцільно скористатися при написанні тексту відгуку?

ВИСНОВКИ

Призначення практикуму – забезпечити належний рівень володіння здобувачами вищої освіти мовними засобами в усній і писемній формах наукового мовлення, сформувати такі професійні компетенції: застосовувати у сфері професійної наукової комунікації знання, отримані під час вивчення курсу; орієнтуватися в структурно-сміслових компонентах наукових текстів різних жанрів; вільно використовувати фахову термінологію; створювати наукові тексти за профілем навчання. Окрім того, практикум зорієнтований на формування у здобувачів вищої освіти вмінь і навичок самостійної науково-дослідницької діяльності в написанні та оформленні наукових робіт різних жанрів.

Методична розробка може бути корисна для педагогічних (науково-педагогічних) працівників філологічних дисциплін в якості допомоги в проведенні практичних занять з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)», оскільки забезпечує викладачів матеріалом для конструювання освітнього процесу.

Дана методична розробка апробована у Відокремленому структурному підрозділі «Криворізький фаховий коледж Національного авіаційного університету» викладачами циклової комісії філологічних та природничих дисциплін.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Галузинська Л. І., Науменко Н. В., Колосюк В. О. Українська мова (за професійним спрямуванням) : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 430 с.
2. Загнітко А. П., Данилюк І. Г. Українське ділове мовлення: професійне і непрофесійне спілкування. Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2006. 480 с.
3. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 360 с.
4. Мацюк З. О., Станкевич Н. І. Українська мова професійного спілкування : навч. посіб. Київ : Каравела, 2005. 352 с.
5. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 392 с.
6. Пентилюк М. І. Культура мови і стилістика : пробний підруч. для гімназій гуманіт. профілю. Київ : Вежа, 1994. 240 с.
7. Приклади оформлення списку літератури згідно ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» з урахуванням правок (код УКНД 01.140.40). URL: http://lib.znau.edu.ua/jirbis2/images/phocagallery/2017/Pryklady_DSTU_8302_2015.pdf (дата звернення: 28.09.2022).
8. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 216 с.
9. Універсальний довідник-практикум з ділових паперів / Бибик С. П., Михно І. Л., Пустовіт Л. О., Сьота Г. М. Київ : Довіра, 1999. 507 с.
10. Шевчук С. В. Українське ділове мовлення : навч. посіб. Київ : Літера, 2000. 480 с.
11. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підруч. Київ : Алерта, 2013. 696 с.
12. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підруч. Київ : Знання, 2006. 307 с.

ДОДАТОК А

Бібліографічний покажчик власних публікацій з української мови (за професійним спрямуванням) у обласних, всеукраїнських та закордонних виданнях

1. Пасічна О. В. Засвоєння фахової термінології як важливий чинник мовної підготовки студентів. *Актуальні проблеми мовознавства* : матеріали наук.-практ. конф. викладачів ВНЗ різних рівнів акредитації, 27 лютого 2013 р. Кривий Ріг, 2013. С. 8–10.

2. Пасічна О. В. Інтерактивні технології навчання у вищівському курсі «Українська мова (за професійним спрямуванням)». *Педагогіка вищої та середньої школи* : зб. наук. праць / наук. ред. З. П. Бакум. 2012. Вип. 35. С. 59–64.

3. Пасічна О. В. Критерії функціонально-стильової диференціації мови. *Соціально-гуманітарний аспект фахової передвищої освіти* : зб. статей і метод. розробок викладачів гуманітарних і соціальних дисциплін закладів фахової передвищої освіти Південного регіону м. Кривого Рогу / упоряд. Углицький О. В. Кривий Ріг : Видавець Роман Козлов, 2021. С. 21–23.

4. Пасічна О. В. Лінгводидактичні засади вивчення паронімів у курсі «Українська мова (за професійним спрямуванням)». *Розвиток промисловості та суспільства* : матеріали міжнар. наук.-техн. конф., 25 травня 2017 р. Кривий Ріг : ВЦ КНУ, 2017. С. 401.

5. Пасічна О. В. Лінгвостилістичні особливості наукових текстів. *Язык. Литература. История. Культура. Проблемы преподавания* : сб. статей. КНР : Ланьчжоуский политехнический университет, 2016. С. 348–354.

6. Пасічна О. В. Методичні аспекти засвоєння синтаксичних норм у курсі «Українська мова (за професійним спрямуванням)». *Розвиток промисловості та суспільства* : матеріали міжнар. наук.-техн. конф., 24 травня 2018 р. Т. 2. Кривий Ріг : ВЦ КНУ, 2018. С. 189.

7. Пасічна О. В. Мовна освіта як складник підготовки конкурентоздатного фахівця. *Підготовка конкурентоздатних фахівців: виклики сучасності* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 25–26 квітня 2018 р. Т.2. Кривий Ріг : КПГТЛ, 2018. С. 125–128.

8. Пасічна О. В. Мовна підготовка в системі професійно-технічної освіти. *Соціальне партнерство як інструмент оновлення змісту професійно-технічної освіти* : матеріали Другої Всеукр. наук.-практ. конф., 11–12 квітня 2013 р. Кривий Ріг, 2013. С. 132–133.

9. Пасічна О. В. Нормативні аспекти дієслівних форм у діловому мовленні. *Матеріали за XIII міжнародна научна практична конференція «Новината за напреднали наука – 2017. Volume 7: Филологическите науки. София «Бял ГРАД-БГ»*, 2017. С. 23–25.

10. Пасічна О. В. Робота з лексикографічними джерелами у процесі професійної підготовки конкурентоздатного фахівця. *Теоретико-методичні основи підготовки конкурентоздатних фахівців у контексті сучасного ринку праці* : зб. матеріалів Другої Всеукр. наук.-практ. конф. (з іноз. уч.). 31 жовтня – 1 листопада 2019 р. / за наук. ред. Л. М. Сергеевої, Т. І. Стойчик. Кривий Ріг : КПГТЛ, 2019. Т. 2. С. 171–173.

11. Пасічна О. В. Синтаксис текстів професійного спрямування. *Materials of the XIII International scientific and practical conference «Science and civilization – 2017» (30 January – 07 February 2017), Volume 5 : Philological sciences. Sheffield, 2017. P. 46–48.*

12. Пасічна О. В. Система роботи з удосконалення орфоепічних умінь і навичок студентів у курсі «Українська мова (за професійним спрямуванням)». *Розвиток промисловості та суспільства* : матеріали міжнар. наук.-техн. конф., 26 трав. 2016 р. Т. 2. Кривий Ріг : ВЦ КНУ, 2016. С. 47–48.

13. Пасічна О. В. Терміни як особлива група професійної лексики. *Перекоп – ворота в Крым* : матеріали II междунар. науч.-практ. конф., 25–26 нояб. 2015 г. Армянск, 2015. С. 40–45.

14. Пасічна О. В. Удосконалення лексичних умінь і навичок студентів у процесі навчання української мови (за професійним спрямуванням). *Педагогіка вищої та середньої школи* : зб. наук. праць / за ред. З. П. Бакум. 2014. Вип. 40. С. 84–90.

15. Пасічна О. В. Формування культури професійного мовлення майбутніх педагогів у сучасних умовах. *Проблеми становлення і розвитку особистості в сучасному соціокультурному середовищі* : зб. матеріалів Всеукр. науч.-практ. конф., 20 бер. 2014 р. Кривий Ріг : КФ ЗНУ, 2014. С. 88–92.

16. Пасічна О. В. Формування культури фахового мовлення студентів як актуальна проблема мовної освіти у вищій школі. *Economics, science, education: integration and synergy* : materials of International scientific and practical conference, 18-21 of January, 2016. Bratislava, Slovak Republic. P. 38.

17. Пасічна О. В. Формування умінь і навичок академічного письма у здобувачів освіти. *Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура* : зб. наук. праць / за заг. ред. О. В. Ковтун. Київ: НАУ, 2022. С. 197–200.

18. Пасічна О. В. Шляхи формування професійної мовленнєвої компетенції студентів ВНЗ. *Наука 2013: стан і перспективи* : зб. матеріалів Всеукр. науч.-практ. конф., 25 квіт. 2013 р. Кривий Ріг, 2013. С. 105–108.

19. Пасічна О. В. Шляхи формування риторичних умінь і навичок у процесі мовної підготовки інженерів-педагогів. *Розвиток промисловості та суспільства* : матеріали міжнар. науч.-техн. конф., 23 травня 2019 р. Т. 2. Кривий Ріг : ВЦ КНУ, 2019. С. 162.

20. Пасічна О. В., Пасічна Є. В. Розвиток умінь і навичок реферування у процесі фахової підготовки студентів. *Розвиток промисловості та*

суспільства : матеріали міжнар. наук.-техн. конф., 17-20 лист. 2020 р. Кривий Ріг : ВЦ КНУ, 2020. С. 272.

21. Пасічна О. В., Пасічна Є. В. Формування навичок анотування у процесі мовної підготовки студентів. *Молодий науковець XXI століття* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, магістрантів і молодих дослідників з міжнар. участю, 14 листоп. 2019 р. Кривий Ріг, 2019. С. 169–172.

22. Пасічна О. В., Пасічна Є. В. Формування навичок редагування текстів у курсі «Українська мова (за професійним спрямуванням)». *Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура* : зб. наук. праць / за заг. ред. О. В. Ковтун. Київ: НАУ, 2020. С. 236–239.

23. Пасічна О. В., Пасічна Є. В. Формування професійної лінгвістичної компетентності майбутніх фахівців технічного профілю. *Сучасна вища освіта: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень* : II Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та науковців : тези доповідей, 25 бер. 2021 р. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2021. С. 188–189.

24. Пасічна О. В., Пасічна Є. В. Формування у здобувачів вищої освіти умінь і навичок конспектувати інформацію, що сприймається на слух. *Розвиток промисловості та суспільства* : матеріали міжнар. наук.-техн. конф., 26–28 трав. 2021 р. Кривий Ріг : ВЦ КНУ, 2021. С. 175.

25. Пасічна О. В., Пасічна Є. В. Формування у здобувачів вищої освіти умінь і навичок написання наукових публікацій. *Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура* : зб. наук. праць / за заг. ред. О. В. Ковтун. – Київ: НАУ, 2021. С. 320–323.